

Ogniwa litowe :

part I

Wykład 3

Podstawowe pojęcia

Nazwa polska	Nazwa angielska	Opis	Jednostka
Pojemność grawimetryczna	Gravimetric capacity	Ładunek możliwy do zmagazynowania w urządzeniu na jednostkę masy	Ah/kg
Pojemność wolumetryczna	Volumetric capacity	Ładunek możliwy do zmagazynowania w urządzeniu na jednostkę objętości	Ah/l
Energia grawimetryczna	Gravimetric energy	Energia możliwa do zmagazynowania w urządzeniu na jednostkę masy	Wh/kg
Energia wolumetryczna	Volumetric energy	Energia możliwa do zmagazynowania w urządzeniu na jednostkę objętości	Wh/l
Moc grawimetryczna	Gravimetric power	Moc możliwa do uzyskania z urządzenia na jednostkę masy	W/kg
Moc wolumetryczna	Volumetric power	Moc możliwa do uzyskania z urządzenia na jednostkę objętości	W/l

Charakterystyczne jednostki

Amperogodzina (ładunek, jednostka „pojemności”)

ładunek, który gromadzi się w wyniku przepływu prądu o natężeniu jednego ampera przez jedną godzinę

$$1\text{Ah}=1\text{A}\cdot 1\text{h}=1\text{A}\cdot 3600\text{s}=3600\text{A}\cdot \text{s}=3600\text{C}$$

C (jednostka natężenia prądu)-prąd „jednogodzinny”

Natężenie prądu prowadzące do rozładowania baterii w ciągu jednej godziny

$$\text{Niech } Q=2000\text{mAh}$$

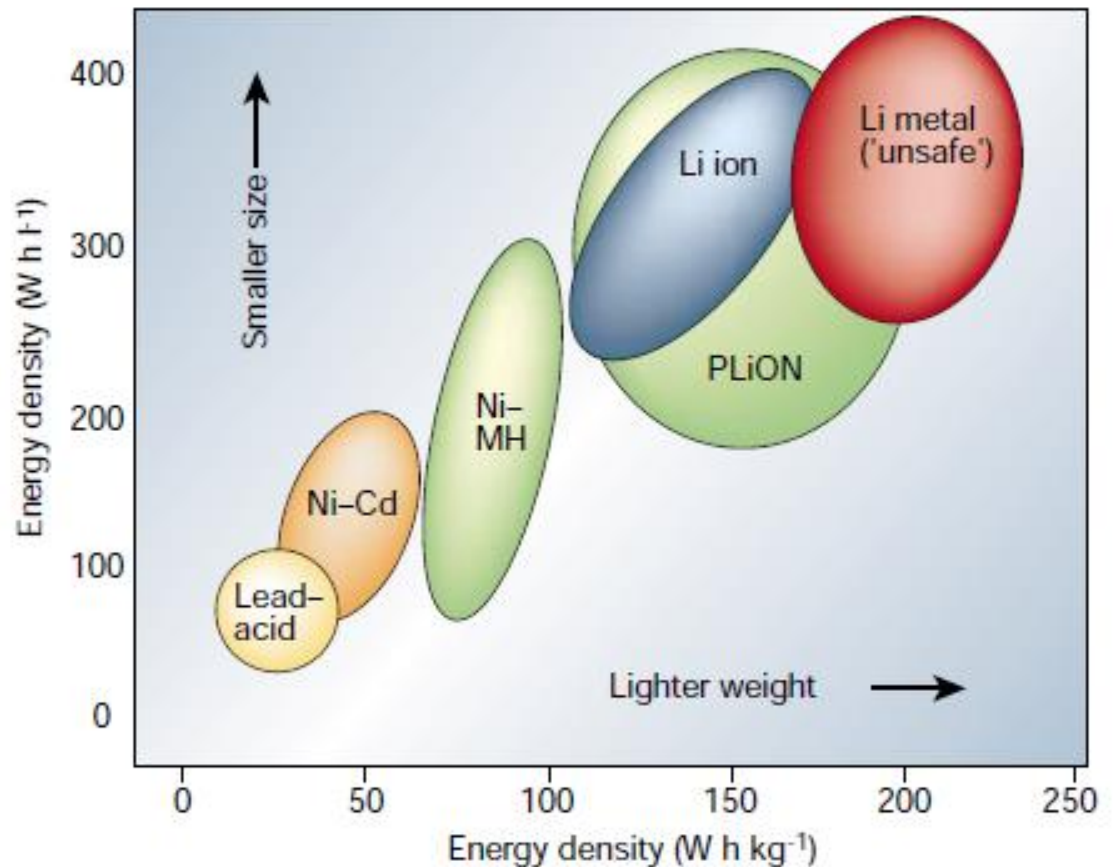
$$C=2000\text{mA}=2\text{A}$$

$$10C=20\text{A}$$

$$C/10=200\text{mA} \text{ (prąd „dziesięciogodzinny”)}$$

Ogniwa produkowane na dużą skalę

- Niklowo-wodorkowe: Ni-MH
- Ogniwa litowe:
  - Li-ion
  - Li-polymer

Krótką historia elektrochemicznych źródeł energii

- 1854 – akumulator ołowiowy
- 1920 – Ni-Cd
- 1972 – interkalowane ogniwa litowe: $\text{Li}/\text{Li}^+/\text{Li}_x\text{TiS}_2$
- 1990 – Ni-MH
- 1991 – *Li-ion batteries* : $\text{Li}_x\text{C}_6/\text{Li}^+/\text{Li}_{1-x}\text{CoO}_2$

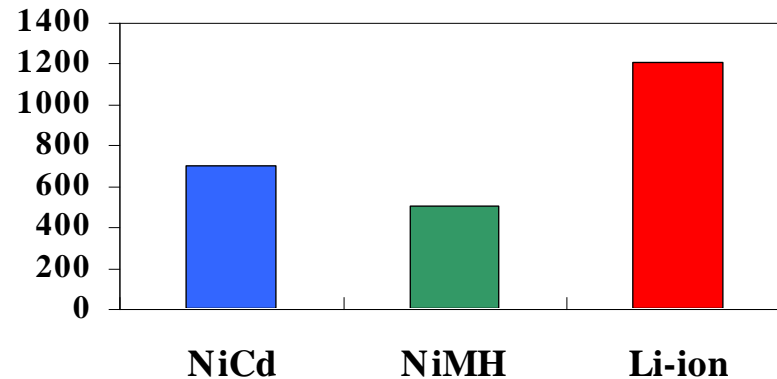
AKUMULATORY LITOWE - podział

- z anodą litową – ogniwa litowe
- z anodą węglową – ogniwa litowo-jonowe

Podstawowe parametry komercyjnych akumulatorów typu AA

	Voltage [V]	Capacity [mAh]	Mass [g]	Dimensions d x h [mm]	Energy density [Whkg ⁻¹]	Energy density [Whl ⁻¹]
NiCd	1.2	600	24	14.1 x 50.2	30	89
LiMH	1.2	1100	26	13.8 x 49.5	51	149
Li-ion	3.6	450	18	14.2 x 50.4	90	203

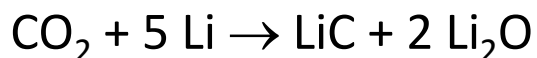
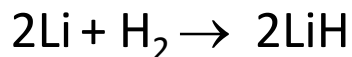
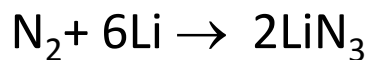
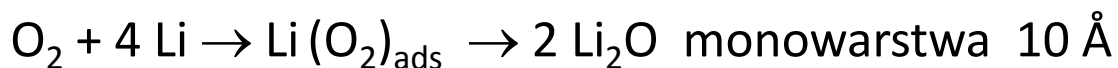
Liczba cykli ładowanie/rozładowanie

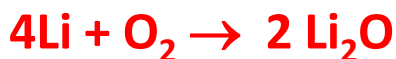

Lit jest najlżejszym ciałem stałym, $M_{\text{Li}} = 6,941 \text{ g} \cdot \text{mol}^{-1}$
Gęstości Li $0,534 \text{ g} \cdot \text{cm}^{-3}$ w 20°C

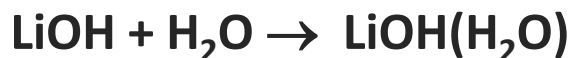
Ar – nie reaguje

powietrze osuszone

argon + H₂O

powietrze + H₂O

półogniwo	reakcja	E° , [V] */
Li/Li⁺	Li⁺ + e⁻ → Li	-3,05
Na/Na ⁺	Na ⁺ + e → Na	-2,71
Mg/Mg ²⁺	Mg ²⁺ + 2e → Mg	-2,34
Al/Al ³⁺	Al ³⁺ + 3e → Al	-1,67
Zn/Zn ²⁺	Zn ²⁺ + 2e → Zn	-0,76
Cr/Cr ³⁺	Cr ³⁺ + 3e → Cr	-0,74
Fe/Fe ²⁺	Fe ²⁺ + 2e → Fe	-0,44

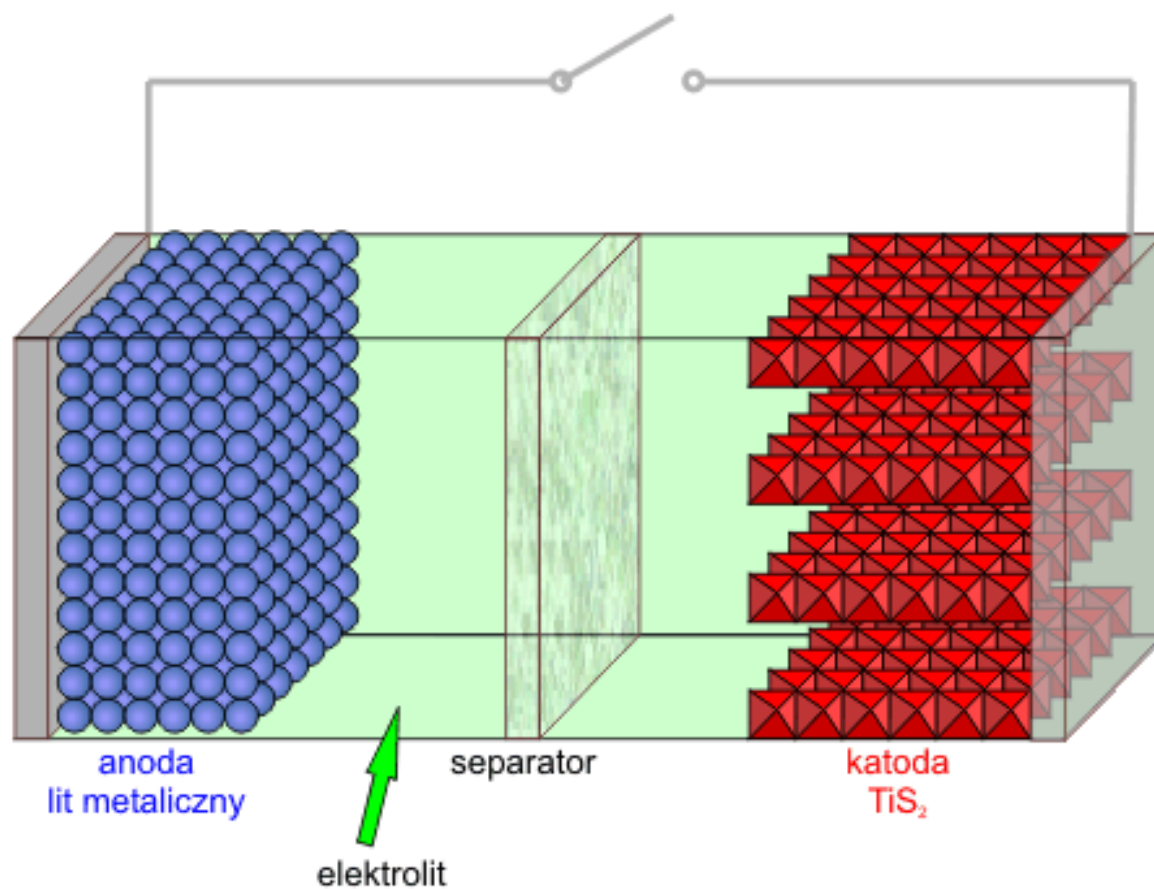
Wysoka wartość teoretycznej pojemności ładunku **3860 Ah kg⁻¹** wraz z potencjałem standardowym reakcji $\text{Li}^+ + \text{e}^- \rightarrow \text{Li}$ wynoszącym **-3,05 V** wzg. normalnej elektrody wodorowej daje najlepsze parametry dla materiału elektrodowego.

Cd/Cd ²⁺	$\text{Cd}^{2+} + 2\text{e} \rightarrow \text{Cd}$	-0,40
Co/Co ²⁺	$\text{Co}^{2+} + 2\text{e} \rightarrow \text{Co}$	-0,28
Ni/ Ni ²⁺	$\text{Ni}^{2+} + 2\text{e} \rightarrow \text{Ni}$	-0,23
Sn/Sn ²⁺	$\text{Sn}^{2+} + 2\text{e} \rightarrow \text{Sn}$	-0,140
Pb/Pb ²⁺	$\text{Pb}^{2+} + 2\text{e} \rightarrow \text{Pb}$	-0,126
Fe/Fe ³⁺	$\text{Fe}^{3+} + 3\text{e} \rightarrow \text{Fe}$	-0,036
H ₂ /H ₃ O ⁺	$2\text{H}_3\text{O}^+ + 2\text{e} \rightarrow \text{H}_2 + 2\text{H}_2\text{O}$	0, z definiciji
Bi/Bi ³⁺	$\text{Bi}^{3+} + 3\text{e} \rightarrow \text{Bi}$	+0.200
Cu/ Cu ²⁺	$\text{Cu}^{2+} + 2\text{e} \rightarrow \text{Cu}$	+0,34
Cu/ Cu ⁺	$\text{Cu}^+ + \text{e} \rightarrow \text{Cu}$	+0,52
2Hg/Hg ₂ ²⁺	$\text{Hg}_2^{2+} + \text{e} \rightarrow 2\text{Hg}$	+0,798
Ag /Ag ⁺	$\text{Ag}^+ + \text{e} \rightarrow \text{Ag}$	+0,799
Au/ Au ³⁺	$\text{Au}^{3+} + 3\text{e} \rightarrow \text{Au}$	+1,420
Co³⁺/Co²⁺	Co³⁺ + e → Co²⁺	+1,92

Ogniwo Li / Li⁺ / Li_xTiS₂

schemat ideowy

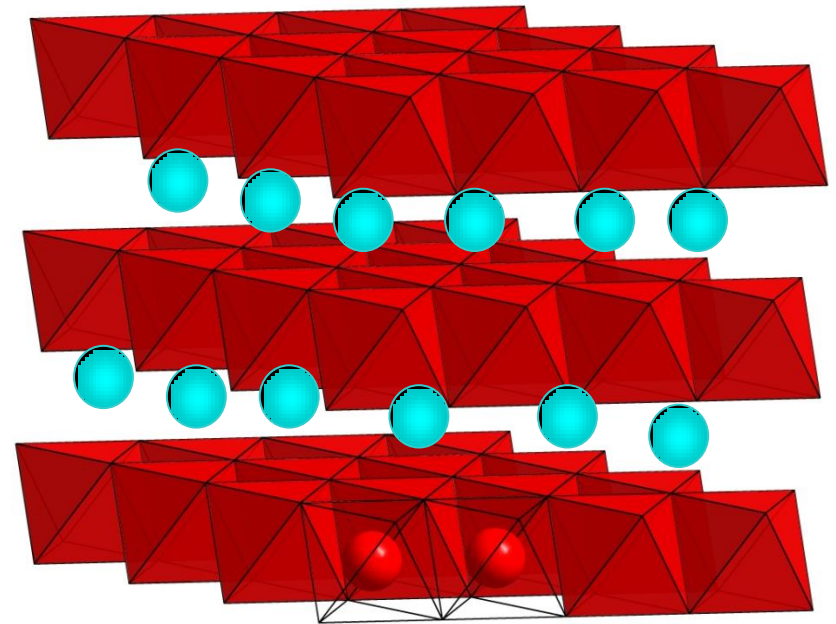

Wprowadzanie litu do struktury związku metalu przejściowego...

300K !

... wywołuje zmianę
walencyjności metalu
przejściowego M:

(!) Nie każda reakcja związku MX (X= O, S, Se) z litem to reakcja interkalacji...

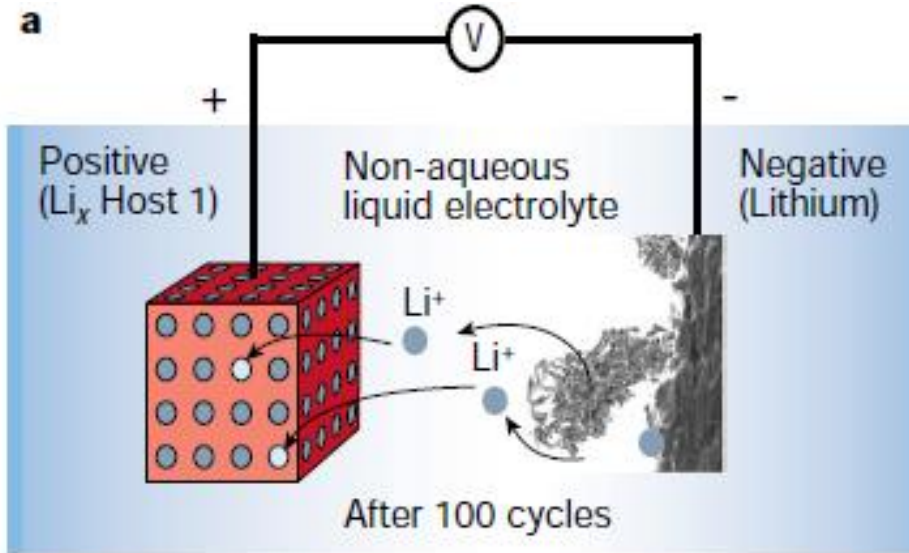
- Wypieranie przez lit metalu M ze związku MX (np. CoO, FeS, InSe, SnS₂):

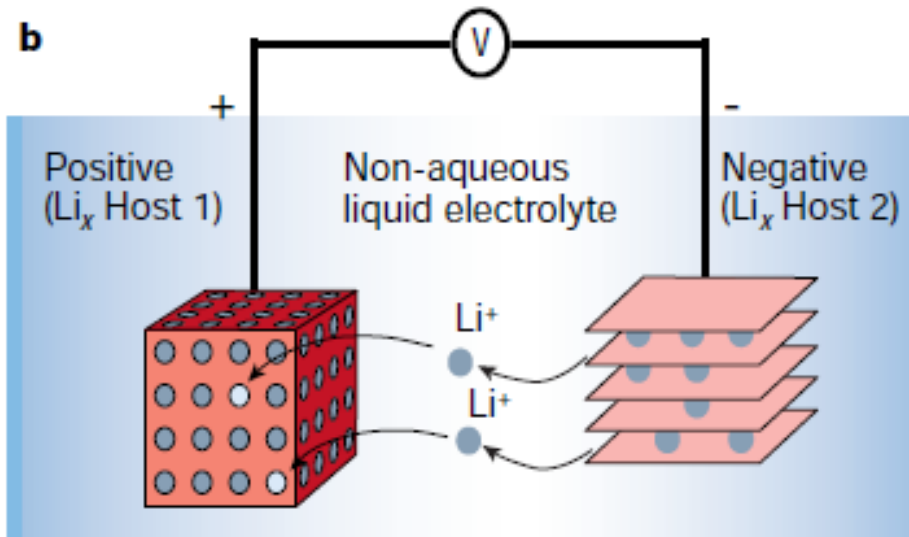
- dla niektórych układów jest to reakcja *odwracalna* :

Początki i współczesność technologii ogniw litowych

- Pierwsze komercyjne ogniwo litowe (1972)

- Li-ion battery (1991)

Bezpieczeństwo związane ze stosowaniem baterii litowych

Interkalacja

- Interkalacja- łacińskie „intercalo”- dodawać, wkładać, wstawiać
- Odwracalne reakcje topochemiczne

w wyniku których struktura krystalograficzna ciała stałego ulega tylko nieznacznym przekształceniom i charakterystyczne fragmenty struktury pozostają niezmienione

- Każdy proces interkalacji: to wzajemne oddziaływanie „host”-”guest”

Host-OSNOWA

Quest -INTERKALANT

Interkalacja

- Reakcja interkalacji: $x\text{A} + [\text{Z}] = \text{A}_x[\text{Z}]$

gdzie: **A-interkalant**, **[Z]-osnowa**, x-ułamek molowy wprowadzonego interkalanta

- **Osnowa**-wchłania obcy czynnik "interkalant"
- **Interkalant** wchodząc do struktury, tylko nieznacznie ją zaburza
- W procesie interkalacji **osnowa** zachowuje makroskopowe rozmiary geometryczne, natomiast **interkalant** w momencie „wchodzenia” w **osnowę** jest rozczłonowany na mikroskopowe obiekty: atomy, jony lub cząsteczki

Interkalant

- Powinien charakteryzować się wymiarami geometrycznymi rzędu stałej sieci (kilku Å)
- Podział interkalantów:
  - **nieorganiczne**
    - H^+ , Br, I
    - Jony litowców i berylowców, Cu^{2+} , Ag^+ , Cg^{2+} , Co^{2+} , Fe^{2+} , Mn^{2+}
    - H_2O , OH^- , H_2O^+ , NH_3 , NH_4^-
    - Kwasy (HClO_4 , H_2SO_4 , HBF_4)
  - **organiczne**
    - Kwasy, alkohole
    - Alifatyczne i aromatyczne aminy oraz amidy
    - Kompleksy jon-polarny rozpuszczalnik

Osnowa

- Skład chemiczny

gdzie:

M-metal przejściowy, X-niemetal

M, $M_x M'_y$ -stop   zdolne do interkalacji wodoru

$M_n M_m$ „klasyczne” związki chemiczne,
głównie z grup 16 (VI) i 17 (VII)

X-niemetal np. grafit, C_{60}

$X_s X_t$ -np. poliacetylen $(CH)_n$, poliazotek siarki $(SN)_n$

Generalne kryteria, które powinna spełniać osnowę

1. **Stabilność termodynamiczna lub kinetyczna w temperaturze interkalacji**

Warunek ten wymaga, by osnowa nie „rozkładała się chemicznie” lub nie zmieniała stanu skupienia w temperaturze interkalacji

Większość procesów interkalacji zachodzi w temperaturze pokojowej

Znane są przypadki interkalacji metali w temperaturze ciekłego amoniaku tj. ok. -35°C

Niektóre reakcje przeprowadza się w temperaturach 200- 400°C

Generalne kryteria które powinna spełniać ośnowę

- 2. W strukturze krystalicznej** powinien istnieć system wakancji, pustych miejsc lub słabych wiązań umożliwiających transport interkalanta
- 3. W temperaturze reakcji** interkalant powinien charakteryzować się dużą ruchliwością w sieci osnowy

Efektywnie **interkalująca ośnowa** powinna zapewnić możliwość równoczesnego ruchu dużej liczbie cząstek **interkalanta**, charakteryzującego się z kolei znaczącą ruchliwością w danej osnowie. **Interkalant** w skali mikroskopowej stanowiąc „duży” obiekt może łatwo przemieszczać się jeżeli istnieje system arterii transportowych

Osnowa a przekaz elektronu

- Interkalant wchodząc do osnowy może przekazać ładunek elektryczny w reakcji typu redox
- Kinetyka tego procesu jest zdeterminowana przez przewodnictwo elektronowe osnowy
- Obecność metalu przejściowego w składzie osnowy jest zazwyczaj warunkiem koniecznym
- Podział osnowy ze względu na jej zdolność do transferu ładunku

Izolatory:
osnowa niezdolna do
przekazu elektronu

Przewodniki elektronowe:
osnowa zdolna do przekazu
elektronu

1. Wprowadzanie atomów lub elektrycznie obojętnych cząsteczek: $x\text{A} + [\text{Z}] = \text{A}_x[\text{Z}]$

2. Wprowadzenie jonów: $x\text{B}^+ + \text{A}_y^+[\text{Z}]^{y-} = \text{B}_x^+ \text{A}_{y-x}^+[\text{Z}]^{y-} + x\text{A}^+$

B^+ -jon interkalanta, $[\text{Z}]$ -część sztywna osnowy, A^+ -"część ruchoma"

Aspekty geometryczne struktury krystalicznej osnowy- **przewodniki elektronów**

Mechanizm interkalacji w materiałach przewodzących elektronowo ma bardziej złożony charakter w porównaniu z osnowami-izolatorami.

Proces jonowy jakim jest interkalacja jest sprzężony z przekazaniem elektronu

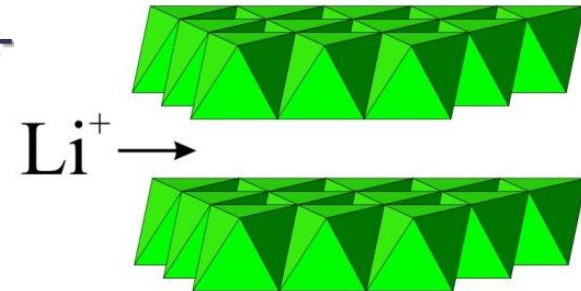
Reakcja interkalacji kationu i anionu:

Mechanizm interkalacji z przekazem elektronów

Proces ten zależy od:

- Struktury krystalicznej osnowy
- Defektów struktury
- Czynników mechanicznych: (naprężenia sieci krystalicznej, oddziaływania między jonami interkalanta)
- Struktury elektronowej osnowy
- Przewodnictwa elektronowego osnowy
- Reakcja interkalacji litu do struktury TiS_2

Aspekty geometryczne struktury krystalicznej osnowy

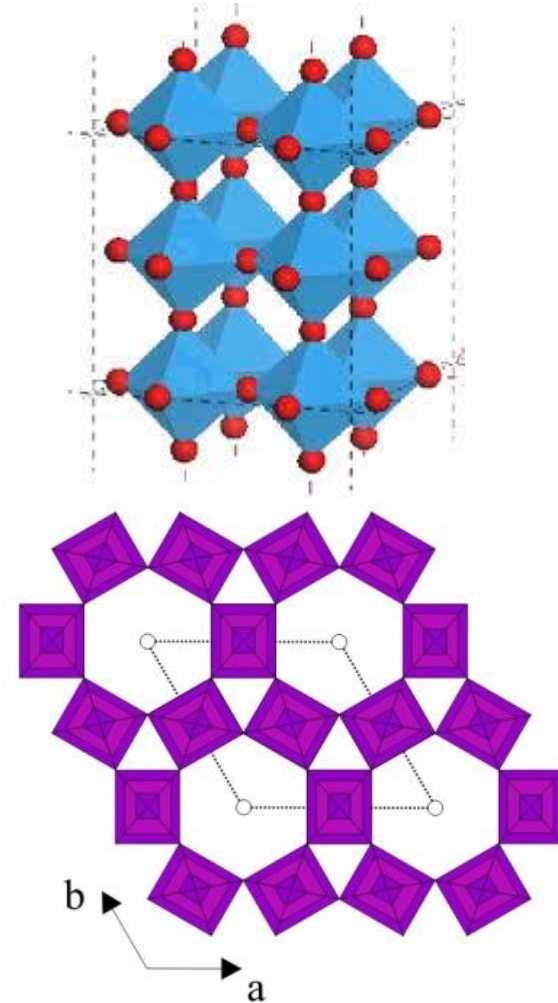
Osnowę ze względu na geometrię luk, pustych miejsc lub przestrzenne ułożenie słabych wiązań w strukturze dzielimy na:

- **Szkieletowe - trójwymiarowe (3D)**
- **Warstwowe - dwuwymiarowe (2D)**
- **Łańcuchowe - jednowymiarowe (1D)**
- **Molekularne - zerowymiarowe (0D)**

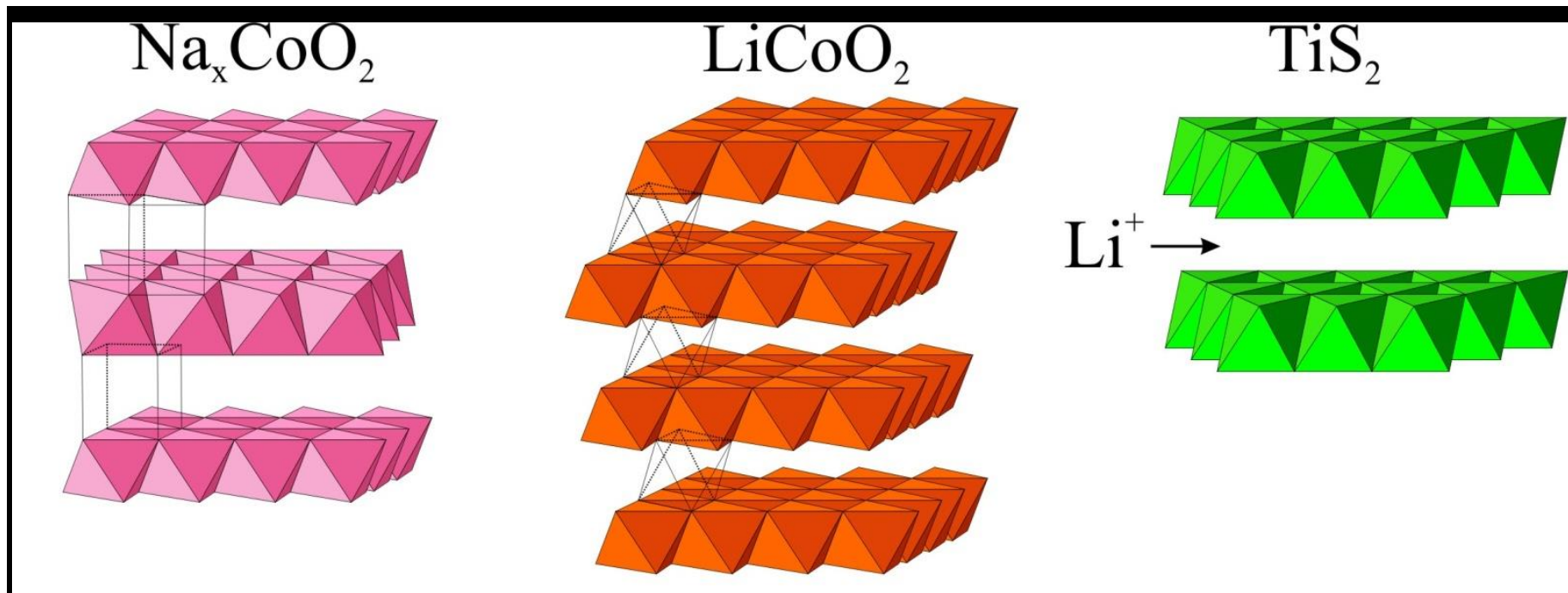

Struktury krystaliczne osnów przewodników elektronowych: **struktury szkieletowe (WO_3)**

- Struktury te są zbudowane z atomów silnie wzajemnie związanych, tworzących sztywny, przestrzenny szkielet
- Znaczną część struktury stanowią puste, nieobsadzone miejsca tworzące system kanałów
- Kanały te mogą się krzyżować i przecinać lub izolować od siebie
- Szkieletowe osnowy interkalują obiekty nie większe od średnicy kanału

Struktury krystaliczne osnów przewodników elektronowych: **struktury warstwowe**

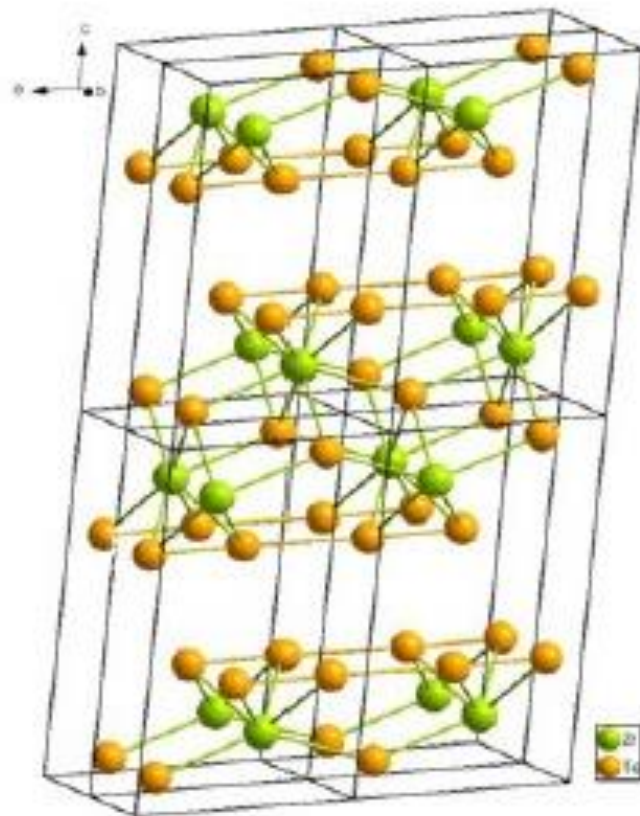

Struktury krystaliczne osnów przewodników elektronowych: **struktury warstwowe**

- Charakterystyczne elementy tzw bloki lub warstwy ułożone są na płaszczyznach wzajemnie równoległych
- System luk lub pustych miejsc powstaje dopiero w trakcie interkalacji- proces taki jest możliwy, ponieważ sąsiadujące warstwy w strukturze oddziałują ze sobą bardzo słabymi siłami van der Waalsa
- Interkalacja obcych obiektów do osnowy wywołuje ekspansję sieci w kierunku c prostopadłym do warstw, ale także może powodować przemieszczenie sztywnych bloków w płaszczyźnie $x-y$

Struktury krystaliczne osnów przewodników elektronowych: **struktury łańcuchowe**

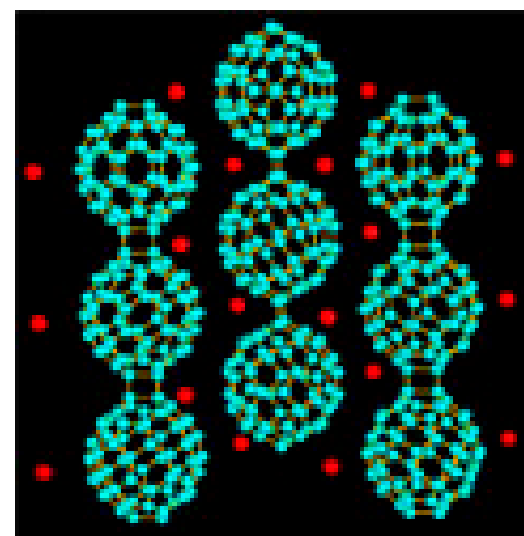
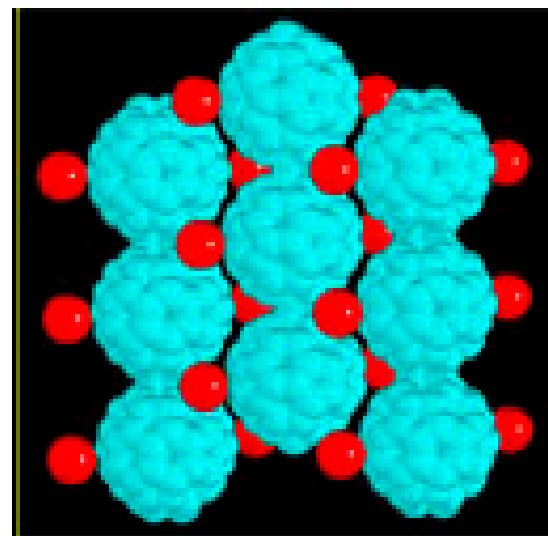
- Materiały te są zwykle niestabilne chemicznie
- Pojedynczy łańcuch zbudowany jest z odkształconych trygonalnych pryzmatów, połączonych podstawami
- Słabe oddziaływania zewnętrznych atomów Te wiążą łańcuchy w stabilną całość
- Interkalowane jony zajmują pozycję międzyłańcuchowe i dodatkowo zwiększa stabilność

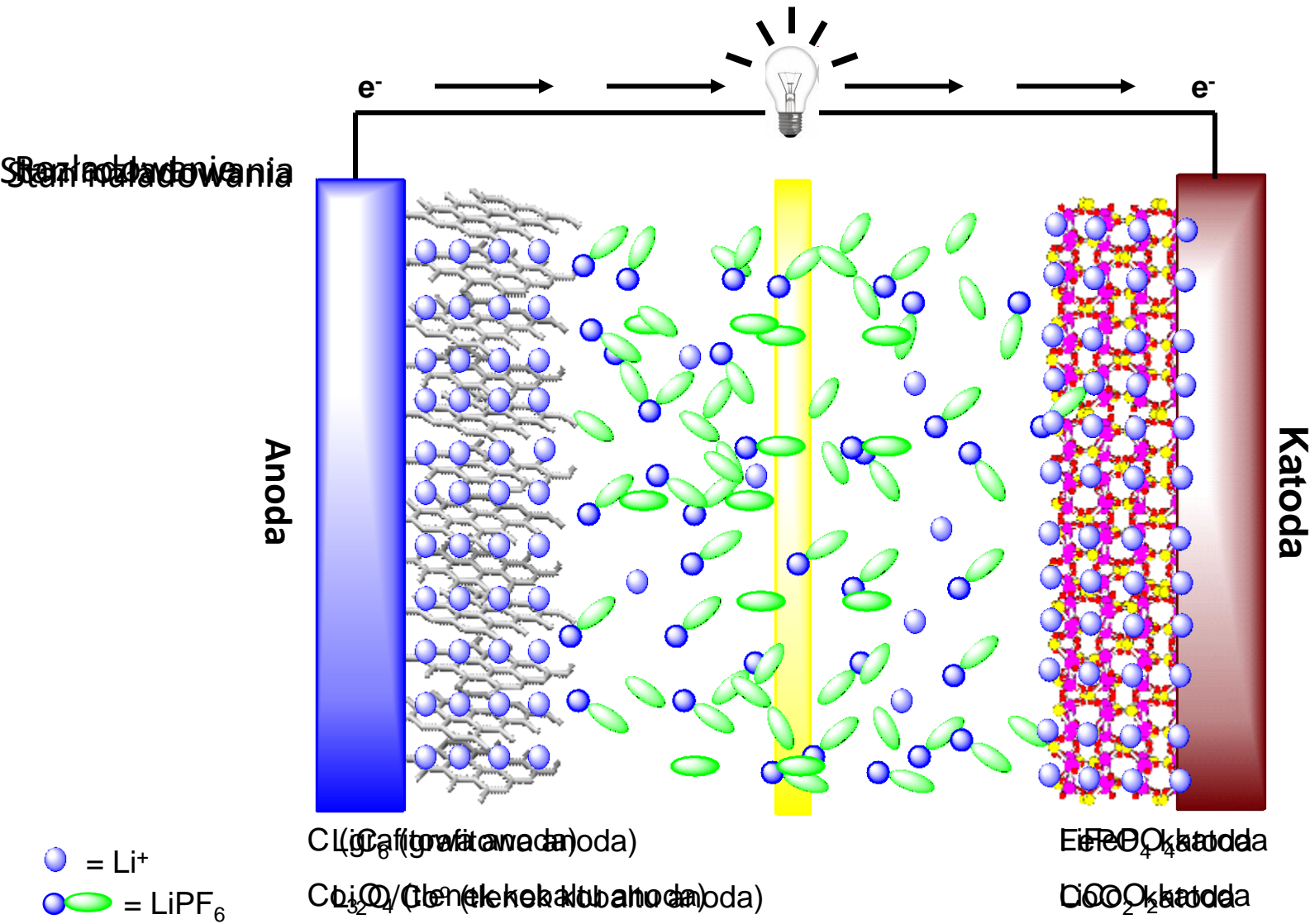
ZrTe₃

Struktury krystaliczne osnów przewodników elektronowych: **struktury molekularne**

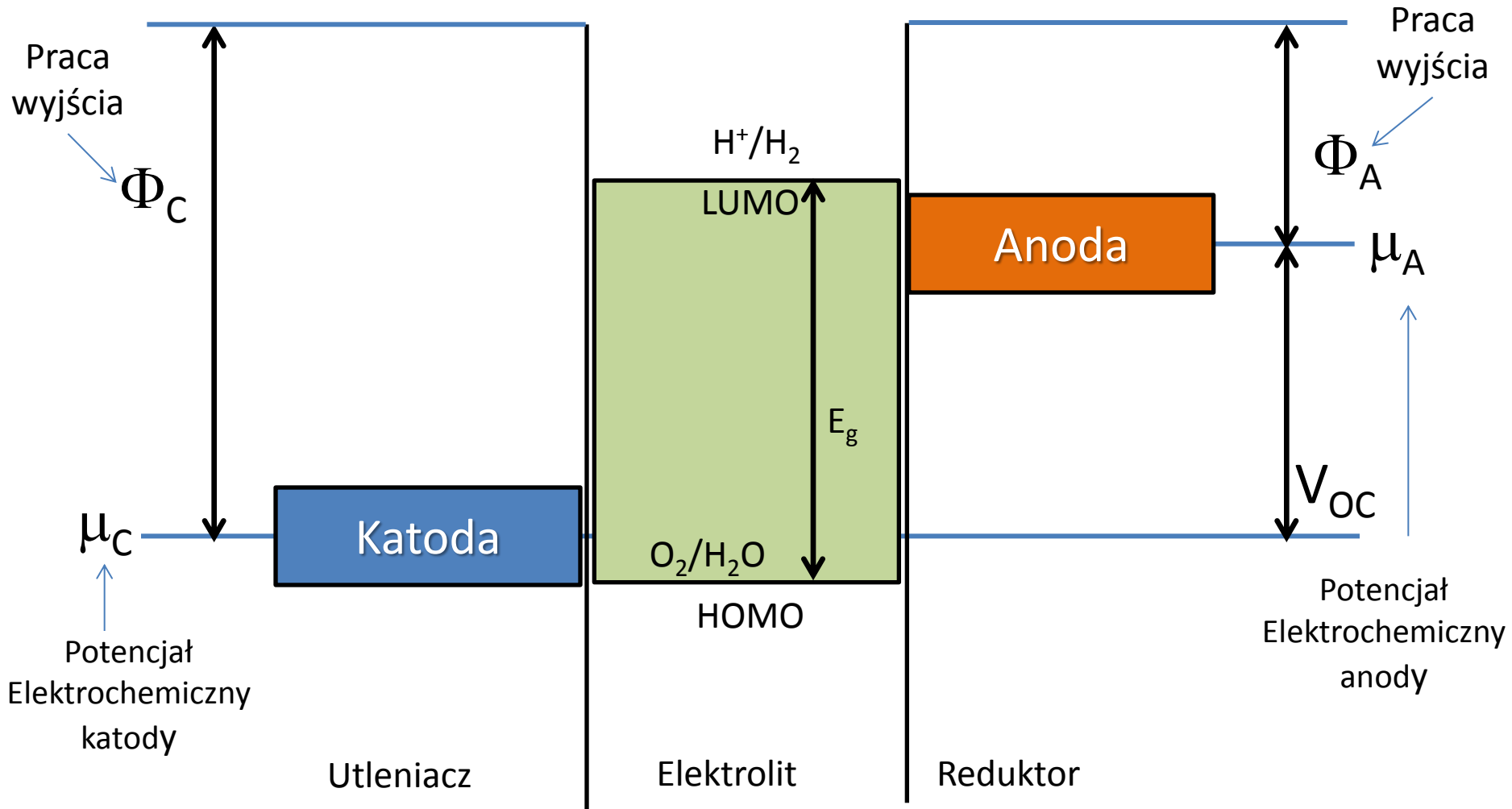
- Struktury te składają się z jednakowych grup kilku-kilkudziesięciu atomów, nazywanych jednostkami strukturalnymi
- Wewnątrz jednostki oddziaływania są bardzo silne, na zewnątrz słabe
- Efektywna interkalacja jest możliwa gdy interkalant:
  - Stabilizuje strukturę
  - Zwiększa przewodnictwo elektronowe

Baterie litowe

Diagram energetyczny-”okno elektrochemiczne”

LUMO najniższy nieobsadzony orbital cząsteczkowy

HOMO najwyższy obsadzony orbital cząsteczkowy

Warunek termodynamicznej trwałości

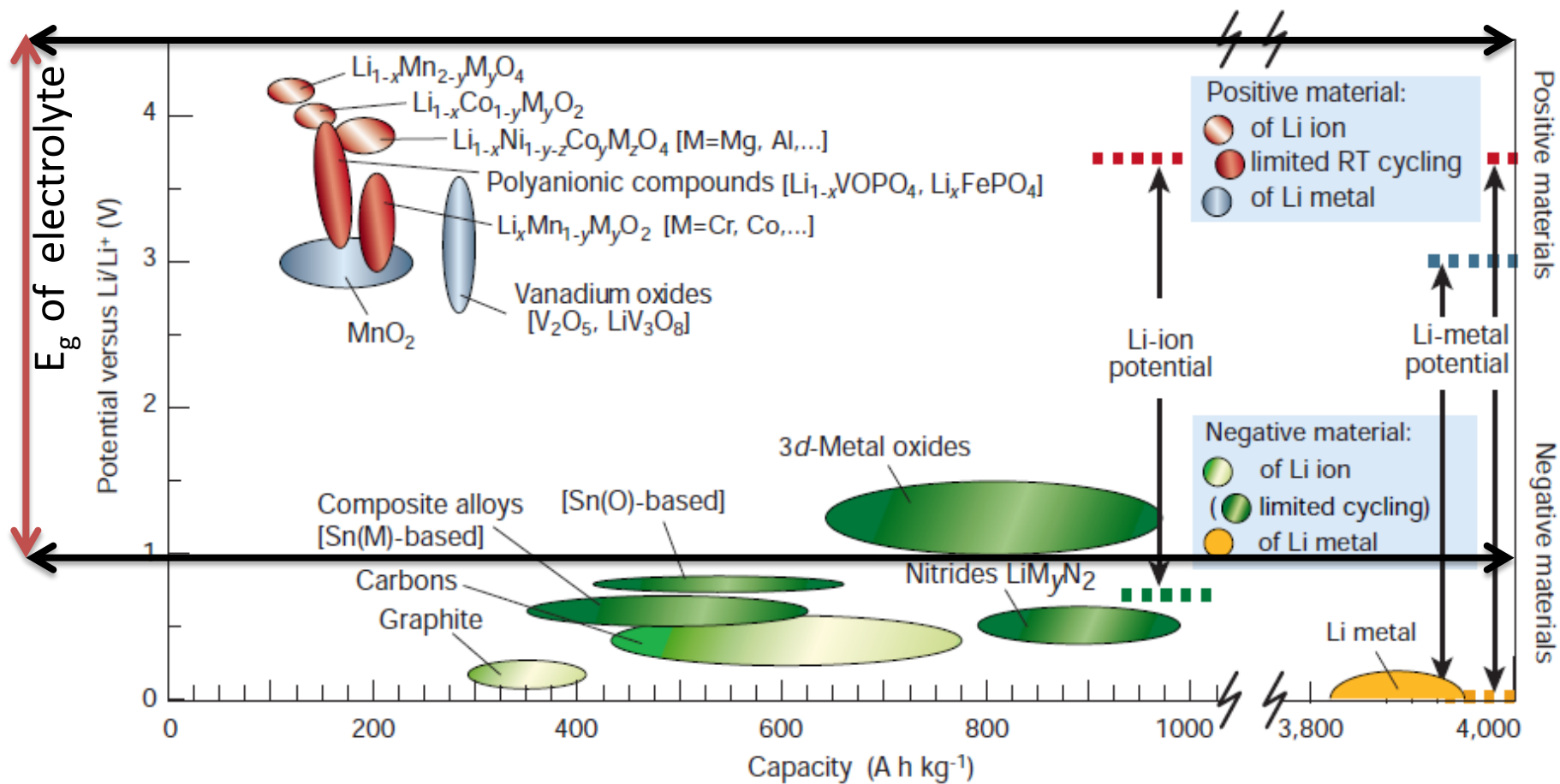
$$eV_{OC} = \mu_A - \mu_C \leq E_g$$

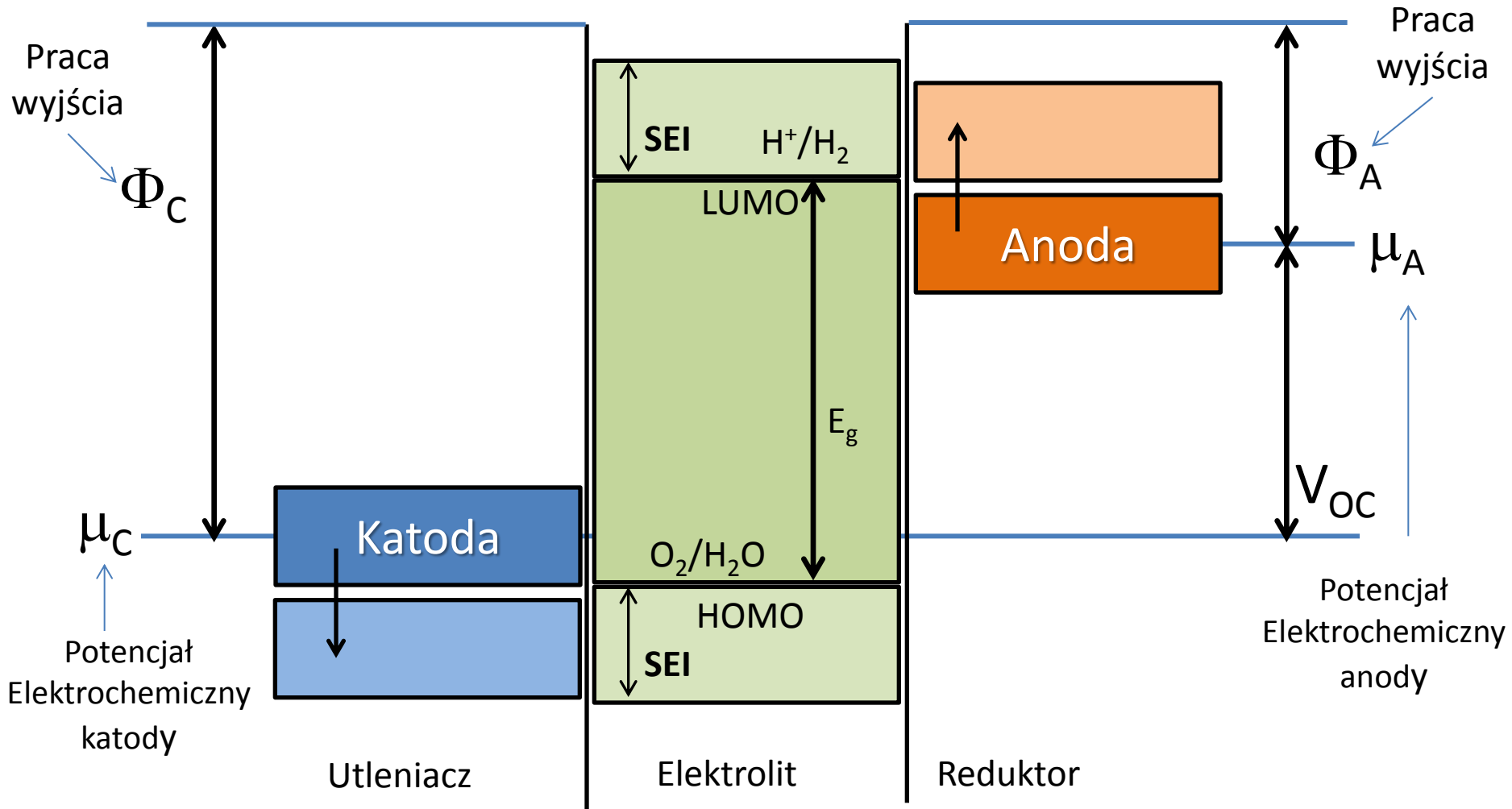
Okno elektrochemiczne elektrolitu

- Ważne kryterium dla zastosowań elektrochemicznych
- DEFINICJA : różnica pomiędzy potencjałami katody i anody, dla których następuje odpowiednio redukcja i utlenianie elektrolitu
- Stabilna pracę można uzyskać **jedynie** w przypadku odpowiedniego wzajemnego położenia poziomów energetycznych anody, katody oraz elektrolitu
- Wysokie napięcie pracy ogniwa zostaje osiągnięte, jeżeli poziomy LUMO i HOMO elektrolitu są rozdzielone dużą przerwą energetyczną
- Poziomy energetyczne związane z reakcjami elektrodowymi (poziomy redoks) powinny znajdować się odpowiednio blisko, ale poniżej LUMO w przypadku anody, oraz powyżej poziomu HOMO w przypadku katody.

Diagram energetyczny-”okno elektrochemiczne”

SEI solid/electrolite interface

LUMO najniższy nieobsadzony orbital cząsteczkowy

HOMO najwyższy obsadzony orbital cząsteczkowy

Warunek termodynamicznej trwałości

$$eV_{OC} = \mu_A - \mu_C \leq E_g$$

Kompatybilność elektroda/elektrolit

- Termodynamiczna stabilność elektrolitu względem elektrod jest możliwa jeżeli potencjały elektrochemiczne elektrod μ_A , μ_B leżą w oknie elektrochemicznym (jednak reakcje chemiczne pomiędzy elektrodą i elektrolitem mogą zachodzić).
- Jeżeli potencjały μ_A , μ_B znajdują się poza oknem elektrolitu stabilność można osiągnąć przez formowanie warstwy pasywacyjnej SEI na powierzchni elektrody
- Warstwa SEI powinna przewodzić tylko kationy Li^+
- Ponadto w czasie szybkiego ładowania, na warstwie SEI może powstawać pęknięcie. Metaliczny lit tworzy dendryty poza SEI (zanim nastąpi „naprawa” pęknięć)

interface

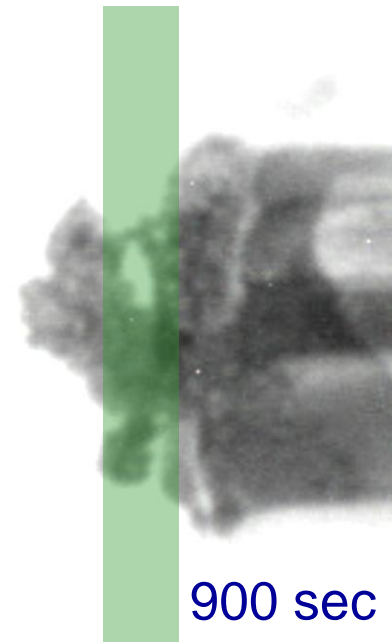

0 sec

190 μm

600 sec

900 sec

separator

Elektrolit-wymagania

- Wysokie przewodnictwo jonów Li^+ $\sigma_{\text{Li}} > 10^{-4} \text{ S/cm}$ w zakresie temperatur pracy ogniwa
- Zaniedbywalnie niskie przewodnictwo elektronowe $\sigma_e < 10^{-10} \text{ S/cm}$
- Liczba przenoszenia jonów $\sigma_{\text{Li}}/\sigma_{\text{tot}} \cong 1$
- Stabilność chemiczna
- Stabilność chemiczna w stosunku do materiału elektrody obejmująca możliwość szybkiego tworzenia warstwy posywacyjnej na interfejsie ciało stałe/elektrolit (SEI) (wymagana jest kinetyczna stabilność ponieważ potencjał elektrody leży poza „oknem elektrolitu”).

Elektrolit-wymagania cd

- Materiały bezpieczne – preferowane są materiały niepalne oraz niewybuchowe w przypadku zwarcia
- Nie toksyczne, tanie
- Zachowanie interfejsu elektroda/elektrolit podczas cykli ładowania/rozładowania